

*Telling Oostermeent
Marjan Bijvoet (l) en Jan Mooij (r)
oktober 2022 | Hanneke Cusell*

50 jaar tellen in de Eempolders: heel veel vogels en weidse vergezichten

Werkgroep ‘Eempoldertellingen’

Hanneke Cusell

Eind oktober fiets ik op een mooie, warme zaterdagochtend naar Eemnes. Boven weiland en hei hangt een lichte mist. Af en toe laat een Roodborst zich horen, vliegt een Merel op of komt er een jogger voorbij. Verder is het nog stil. Onderweg vraag ik me af hoe het tellen vanuit de auto in zijn werk gaat. Op de parkeerplaats ontmoet ik Jan Mooij, coördinator van de werkgroep Eempoldertelling, en Marjan Bijvoet. Vanochtend mag ik met hen mee de Oostermeent in om vogels te tellen.

We starten om 9.00 uur en zijn twee uur later weer terug. Jan en Marjan zitten allebei voorin met een verrekijker. Jan rijdt en Marjan noteert de waarnemingen op het telformulier. De raampjes zijn wijd open om goed te kunnen kijken en luisteren. We rijden heel langzaam alle weggetjes af. Het is hier heel eenvoudig: je gaat telkens rechtsaf en aan het einde van een weggetje keer je tot je weer bij het beginpunt bent. Gelukkig gaat het keren op de modderige weggetjes elke keer goed, maar Jan heeft meegemaakt dat het minder eenvoudig ging. Dat ze vast kwamen te zitten en er duw- en trekwerk aan te pas moest komen om er weer uit te komen.

Bij de grens van dit telgebied stappen we uit en klimmen de dijk op om beter te kunnen zien wat er aan vogels in de uitwateringssloot en de strook grasland voor de dijk zit. Het is nog heel stil en de weidse uitzichten zijn prachtig. Een volgend uitstappunt is vlak bij het Eemmeer waar we naar het vjzelgemaal van het waterschap Amstel, Gooi en Vecht lopen. De nevel trekt op, de zon komt tevoorschijn en het is een cadeautje om hier nu rond te lopen.

Op verschillende plekken tellen we veel Kieviten, in totaal meer dan 1000. Kieviten zitten er het hele jaar: in het voorjaar en de zomer zijn het Kieviten die hier broeden en als ze in het najaar wegtrekken komen er Kieviten uit Oost-Europa. We tellen zo’n 400 Grauwe Ganzen en een groot aantal Spreeuwen. Jan vertelt dat je het aantal vogels in grote groepen gauw onderschat. Voor Spreeuwen geldt dat je het aantal dat je ziet wel kunt verdubbelen, want de rest zit in het gras en die zie je niet. Verder zien we Eksters, Houtduiven, Buizerds met hun mooie burgemeestersketting, een biddende Torenvalk en nog veel meer. We horen het heel kleine hoge piepje van een Graspieper, maar zien hem niet. Her en der zitten er ook Blauwe Reigers, niet alleen langs de sloot maar ook in het weiland; een teken dat er muizen zitten.

Noord: veel ganzen, een Zearend en waaien

Vier weken later – ook dan is het nog behoorlijk warm voor de tijd van het jaar – mag ik met Ton van den Oudenalder en Femmy Landman mee om te tellen in Noord. Dit is het grootste telgebied en het tellen duurt een stuk langer dan in de Oostermeent, zo’n vier uur vandaag.

Razendsnel zien Ton en Femmy wat er aan soorten zit en hoeveel. Al gauw worden er grofweg 750 Brandganzen, 900 Grauwe ganzen en 600 Kolganzen geteld. Als Ton even de auto uitgaat, zie je de ganzen vaakzaam worden: kop omhoog, ze beginnen te lopen maar vliegen nog niet op.

We komen bij het reservaat van Natuurmonumenten, waar je wel op de fiets maar niet met de auto in mag. De werkgroep heeft echter een ontheffing en met de sleutel uit het sleutelkastje wordt het hek opengemaakt. Het is voor veel vogels een broedgebied. Als we bij de Eem komen, zien we daar meerdere waterplassen of waaien, ontstaan door wind, golven en draaikolken. Een prachtig gezicht. Als kers op de taart – weliswaar met zijn rug naar ons toe – zien we een Zearend. Deze ‘vliegende deur’ zit hier inmiddels alweer zo’n tien jaar. Hij heeft zich vlakbij gevestigd op het eiland de Dode Hond, aan de andere kant van het Eemmeer.

Start van de werkgroep

Vanaf 1973 wordt er in de Eempolders geteld; dat betekent dat de werkgroep dit jaar 50 jaar bestaat en dat het dus een jubileumjaar is. Het tellen begon omdat de groep Eemland zich vanwege een geplande ruilverkaveling zorgen maakte over de gevolgen voor het gebied. De ruilverkaveling is uiteindelijk rond 1990 uitgevoerd. Er is van alles veranderd in

de vogelstand, maar het is niet duidelijk wat waardoor is gebeurd en in hoeverre de ruilverkaveling en bijvoorbeeld de peilverlaging tot andere soorten hebben geleid. De Kemphaan en de Watersnip waren al weg voordat de ruilverkaveling plaatsvond. De Grutto daarentegen is een van de soorten die zeker in het reservaat in Noord vooruit, en in de rest van de Eempolders minder achteruit is gegaan dan elders in Nederland.

De westelijke Eempolders vormen een gebied van ongeveer 2.450 ha. Vroeger, toen er nog geen Afsluitdijk was, stonden de Eempolders vaak onder water. Alle huizen stonden toen aan de andere kant van de Wakkerendijk. Nu zijn eraan de Eempolderkant in totaal ongeveer 25 boerderijen, allemaal van na 1990. Momenteel zorgen de ‘verpaarding’ en het feit dat er in Zuid steeds meer mais verbouwd wordt, voor veranderingen van het gebied met impact op de vogelstand. Ook zitten er vossen die onder andere nesten leegeten.

Tellen vanuit de auto

Er zijn drie telgebieden: Oostermeent, Noord en Zuid. De Oostermeent, op de officiële topografische kaarten aangeduid als De Kampen, is het kleinste gebied. Telgebied Noord is het grootste en bestaat uit de Noordpolder te Veld, waarvan een deel een reservaat van Natuurmonumenten is, en de Maatpolder. Telgebied Zuid wordt gevormd door de Zuidpolder te Veld.

*Telling Oostermeent
Marjan Bijvoet (l) en Jan Mooij (r)
oktober 2022 | Hanneke Cusell*

*Tellen vanuit de auto
Jan Mooij (l) en Marjan Bijvoet (r)
oktober 2022 | Hanneke Cusell*

Informatieborden in Noord

'Wiel' in Noord

*Juvenile Zeearend in Noord
oktober 2022 | Femmy Landman*

Er wordt om de 14 dagen geteld; alleen als de weersomstandigheden te slecht zijn, wordt uitgeweken naar bijvoorbeeld een dag eerder of later. Je telt met z'n tweeën, waarvan in elk geval één iemand een ervaren teller is en de ander vaak een teller 'in opleiding'. Elke keer zijn het andere duo's. Dat draagt ertoe bij dat de methode hetzelfde blijft en heeft als voordeel dat je elke keer met iemand anders bent die haar of zijn eigen specialiteit heeft. De werkgroep heeft momenteel 17 tellers, waardoor je ongeveer één keer per vijf of zes weken aan de beurt bent.

Tijdens het tellen wordt van alle vogels die iets met het terrein te maken hebben soort en aantal genoteerd. Vogels die hoog over het gebied vliegen worden dus buiten beschouwing gelaten. Vogels kun je leren herkennen aan de hand van hun vlucht. Het gaat bij het tellen in de Eempolders dan ook vooral om veel kijken en een beetje horen. Belangrijk is ook te letten op wat er op paaltjes zit, bijvoorbeeld Graspiepers of Buizerds.

Om de gegevens van nu te kunnen vergelijken met de gegevens van vroeger wordt er in principe niet met een telescoop geteld. Ook wordt er vanwege de gewenste reproduceerbaarheid van de tellingen pas geteld als de zon op is. Het is namelijk niet de bedoeling dat je de vaak grote groepen vogels, bijvoorbeeld Grote Zilverreigers, op hun slaappleatsen meetelt.

In principe komen alle tellers eenmaal per jaar bij elkaar voor een gezellige avond. Het afgelopen jaar wordt dan doorgenomen en er worden nog wat puntjes op de i gezet voor het volgende jaar.

Bescherming van vogels door tellen

Het doel van de tellingen is om te laten zien hoe belangrijk de Eempolders zijn als gebied voor weidevogels en andere vogels en hoe waardevol het is om het als zodanig in stand te houden. Vijftig jaar tellen heeft een gigantische set aan gegevens opgeleverd. Deze gegevens geven inzicht in de stand van de verschillende vogelsoorten en kunnen bij bedreigingen van het gebied worden gebruikt. Bijvoorbeeld als projectontwikkelaars aan de andere kant van de A27 in de Oostermeent willen bouwen of in geval van plannen voor zonne- en windparken aan de andere kant van de A1. Op dit moment zijn deze plannen voorlopig even afgeketst, maar als het nodig is staat de werkgroep klaar om gegevens aan te leveren.

Ook op een andere manier helpen tellingen om de polders en de weidevogels te beschermen. Ton legt dat uit: als je telt, dan doe je kennis op en weet je wat er aan vogels zit. Vooral Rob Kole en Gert Bieshaar hebben de ogen van de boeren geopend voor wat er in de Eempolders

*Tellen vanuit de auto
Ton van den Oudenalder (l) en Femmy Landman (r)
oktober 2022 | Hanneke Cusell*

zit. Ook hebben ze informatie gegeven over mogelijke subsidies. Als boeren zich aansluiten bij het Collectief Eemland – een samenwerkingsverband van boeren die zich vooral inspinnen om weidevogels en weideflora te beschermen – kan dit bijvoorbeeld betekenen dat ze uitgesteld maaien, plasdras gebiedjes aanleggen, nesten markeren of zorgen dat mensen niet zomaar over hun land lopen. Soms wordt er in de broedtijd ook een dijk afgesloten. Dat deze maatregelen werken, laten bijvoorbeeld de Grutto's zien: de achteruitgang ervan is hier veel kleiner dan elders in Nederland.

De telgegevens gaan naar Sovon en naar Natuurmonumenten. Voor Sovon is de telmethode in de Eempolders geen standaardmethode. Maar omdat de lange tijdreeks en de enorme database ook voor hen interessant zijn, is beheerder Jan Roodhart van Natuurmonumenten met hen in overleg over hoe met de gegevens kan worden omgegaan. Natuurmonumenten gebruikt de gegevens naar eigen inzicht. Jan Mooij verwerkt ze tot statistieken en verhalen en belicht in elke Korhaan de ontwikkeling van een van de vogelsoorten in het gebied. Bovendien wordt er elke zes jaar een rapport gemaakt. Op de eerste drie na heeft Jan Mooij deze gemaakt.

Waarom zou je in de Eempolders gaan tellen?

Tellen in de Eempolders is leuk, zo leert de ervaring. Jan Mooij is coördinator en telt al sinds 2004 in de Eempolders. Vanaf zijn jeugd vindt hij vogels erg leuk en behalve tellen in de Eempolders doet hij ook mee

aan de broedvogelinventarisaties. Voor Jan Mooij is een van de leuke dingen dat je de ontwikkelingen door de jaren heen ziet en zo ook de verschillen per jaar. De Grutto's of de Kieviten vetrekken bijvoorbeeld het ene jaar veel eerder dan het andere jaar.

Marjan doet nu ongeveer een jaar mee aan de tellingen en vindt van zichzelf dat ze nog lerende is. Daarom is het prettig om samen met een ervaren iemand te tellen. Ze houdt ervan om buiten te zijn, maar vindt het wel fijn dat ze niet elke week hoeft te tellen en niet gebonden is aan alleen het voorjaar zoals bij de werkgroep Weidevogels. En daarnaast is het ook mooi om het gebied door alle jaargetijden heen te volgen.

Ton telt nu zo'n tien jaar. Hij ziet het als schatgraven: je weet nooit wat je tegenkomt. Iets ongebruikelijks, zoals een ontsnapte Buulbuul of een Heilige Ibis, is het leukste, maar een Kerkuil, Velduil of een Zeearend is ook bijzonder. Behalve vogels zag hij ook diverse keren dat een koe in de sloot was geraakt. De eerste keer belde hij de politie die hem eruit haalde. Maar ze raadden Ton wel aan om voortaan de boer te bellen want die kreeg nu een hoge rekening.

Ook Femmy is graag buiten in de natuur en vindt het prachtig om het landschap met het weer te zien veranderen. Ze is op het platteland met vogels opgegroeid waar haar vader haar van alles leerde over bijvoorbeeld Kieviten en Tureluurs. Ze is er ooit aan begonnen omdat het telschema goed paste binnen haar werk en andere bezigheden. Ondertussen doet ze dit al 40 jaar.

Meedoen?

Dat kan! Nieuwe tellers zijn altijd welkom. Tellen in de Eempolders is heel leuk. En het tellen is belangrijk.

Het gaat bij het tellen in de Eempolders vooral om veel te kijken en minder om te horen. Een zekere basiskennis is vereist, ongeveer op het niveau van de vogelherkenningscursus. Verder moet je ongeveer 10 maal per jaar een zaterdagochtend beschikbaar zijn. Bij de indeling van het telschema wordt rekening gehouden met je wensen en ruilen is altijd mogelijk.

Als je je wilt opgeven of als je vragen hebt, kun je contact opnemen met **Irma Hornsveld** via irmahornsveld@gmail.com.

*Telling Noord
Femmy Landman (l) en Ton van den Oudenalder (r)
oktober 2022 | Hanneke Cusell*

PLAS-DRAS PROJECT EEMLAND

Waarom deze plas-dras?

De plas-dras is een natuurmonument in het voormalige natuurgebied de Plas-dras. Het is een restant van een voormalig natuurgebied.

De plas-dras is een natuurgebied met een hoge natuurwaarde. Het is een restant van een voormalig natuurgebied.

De plas-dras is een natuurgebied met een hoge natuurwaarde. Het is een restant van een voormalig natuurgebied.

De plas-dras is een natuurgebied met een hoge natuurwaarde. Het is een restant van een voormalig natuurgebied.

De plas-dras is een natuurgebied met een hoge natuurwaarde. Het is een restant van een voormalig natuurgebied.

Grutto, Eempolder, 29 mei 2017 | Wim de Jong

Vijftig jaar Eempoldertellingen: wat is er gebeurd?

Telgebieden Eempolder

50 jaar Eempoldertellingen

1305 teldagen
40.000 waarnemingen
222 soorten
8,6 miljoen vogels

Vijftig jaar Eempoldertellingen: wat is er gebeurd?

Jan Mooij

Eempolder, 8 november 2018 | Jeannette Tas

Dit is het vijftigste jaar dat wij de vogels in de westelijke Eempolders tellen. Het lijkt een mooi moment om eens te kijken wat er in de afgelopen halve eeuw is veranderd in de Eempolders en hun vogelbevolking. In 2011, bij de duizendste teldag, heb ik al wat ontwikkelingen beschreven. Een artikel van vorig jaar beschrijft de ontwikkeling van de biodiversiteit. In dit verhaal zal ik proberen om een meer algemene samenvatting te geven.

Tijdens de duur van de tellingen is het getelde gebied één keer uitgebreid. Naast de oorspronkelijke telgebieden Noord (1221 ha) en Zuid (988 ha) tellen we sinds 1984 ook de Oostermeent (238 ha). Dit stuk wordt door een apart team onderzocht, maar de telinspanning in de andere gebieden is door deze uitbreiding niet veranderd.

De Eempoldertellingen zijn gestart in 1973 toen er plannen werden gemaakt voor een nieuwe ruilverkaveling in dit gebied. Al rond 1940 was er een eerste ruilverkaveling uitgevoerd. Hierbij werden voor het eerst een aantal wegen in de polders aangelegd. De boerderijen bleven toen nog op hun oude plek achter de Wakkerendijk in Eemnes. Ook werd het waterpeil in de polder verlaagd. Voor die tijd waren de percelen aan de

oostkant alleen bereikbaar via de ervoor gelegen hooilanden. Die waren zo nat dat er hooguit aan het eind van de zomer hooi kon worden gewonnen. Die verre en daardoor zeer rustige hooilanden waren ideale broedgebieden voor onder andere de Kemphaan en de Watersnip, die er in grote aantallen voorkwamen. Na deze ruilverkaveling bleven deze soorten aanwezig, al namen hun aantallen wel af. Daar stond tegenover dat weidevogels van wat minder natte en arme graslanden zoals Kievit, Scholekster en Grutto waarschijnlijk toenamen. We weten dat niet precies want in die periode waren er geen tellingen.

Juist dat gebrek aan historische gegevens was een belangrijke aanleiding om de tellingen te starten. Als je een terrein wilt beschermen moet je zo

goed mogelijk weten wat er aanwezig is. Zonder zulke gegevens kun je niet hard maken dat het gebied belangrijk is. Het was een heel ambitieuze opzet. Het hele jaar door moesten in de westelijke Eempolders (in eerste instantie alleen de Noord- en de Zuidpolder te Veld en de Maatpolder) elke veertien dagen alle vogels worden geteld. Uiteraard deed men dit om de beurt met een groep mensen (vaak nog op de fiets!) en men hield het ook vol. Van de oorspronkelijke tellers doet niemand meer mee, maar tot op de dag van vandaag is het altijd gelukt om voldoende tellers te vinden om de tellingen voort te zetten. In 1984 waren er zelfs zoveel tellers dat besloten werd om de Blaricummeent erbij te nemen. Ook dit gebied is sindsdien altijd geteld.

In de vijftig jaar dat de tellingen nu lopen zijn er 1305 teldagen geweest waarop eerst twee en vanaf 1984 drie telploegen, meestal met twee tellers, op pad zijn gegaan. Al die gegevens moesten worden gerapporteerd en daarna door de coördinatoren worden verwerkt tot jaaroverzichten en rapporten. Dat laatste is nu nog steeds een aardig klus. Vijftig jaar geleden, nog zonder computers, moet het een monnikenwerk zijn geweest. In totaal zijn er nu ongeveer 40.000 waarnemingen verwerkt van 222 soorten met een totaal van 8,6 miljoen vogels. Die soorten zien we natuurlijk niet allemaal elk jaar. Gemiddeld zien we per jaar ongeveer 113 soorten. Dit getal is gedurende deze vijftig jaar niet significant veranderd. Zoals in het artikel over biodiversiteit wordt gemeld, is het aantal soorten dat bij één telling wordt waargenomen in de loop van de jaren wel duidelijk gestegen.

Echt grote veranderingen zijn er bij het aantal waargenomen vogels. Figuur 2 laat zien dat we in het begin nog geen 100.000 vogels per jaar telden. Tegenwoordig zijn dat er regelmatig meer dan 300.000. Die toename komt vooral door de enorme groei van het aantal ganzen en zwanen. Terwijl in het eerste rapport nog geklaagd wordt dat er zo weinig ganzen aan de grond komen, is tegenwoordig in de winter een totaal van meer dan tienduizend ganzen tijdens één telling heel gewoon.

De verklaring van die toename is tweeledig. In de eerste plaats hebben de boeren hun best gedaan om het gras zo voedzaam mogelijk te maken. Dat is voor graseters zoals ganzen natuurlijk zeer aantrekkelijk. Het aantal in Nederland overwinterende ganzen is in de loop

van deze vijftig jaar dan ook aanzienlijk gegroeid. Maar zowel in Nederland als in de Eempolders lijken de aantallen de laatste jaren niet meer toe te nemen. Opvallend is de aantalsontwikkeling van de exoten Nijlgans en Canadese Gans. Beide soorten zijn de afgelopen jaren sterk toegenomen, maar terwijl in Nederland de toename nog doorgaat zijn de aantallen in de Eempolders vanaf 2010 weer sterk gedaald.

Bij het begin van de tellingen lag de nadruk van de zorgen natuurlijk bij de weidevogels. De Kempshaan en de Watersnip gingen op dat moment al duidelijk achteruit. Toen rond 1990 de landinrichting begon waren ze als broedvogel vrijwel verdwenen. Van de Kievit liepen de aantallen langzaam op. Die worden echter voor het grootste deel bepaald door de aantallen buiten de broedtijd. Het voorjaar is de tijd dat wij verreweg de kleinste aantallen Kieviten zien. In de broedtijd lopen de aantallen in telgebied Noord op, maar dalen ze in de twee andere telgebieden.

De Grutto nam in eerste instantie af. Vanaf 1995 beginnen de totale aantallen weer toe te nemen. Dit komt voor een deel doordat grote groepen Grutto's zich voor de broedtijd verzamelen in plasjes in de reservaten. In mei en juni nemen de aantallen in Zuid en de Oostermeent verder af, maar in Noord nemen ze sterk toe (figuur 3). De aantallen zijn vooral groot in het reservaat. Net als bij de Scholekster en de Tureluur valt op dat de broedvogels steeds eerder vertrekken.

De Scholekster lijkt in grote lijnen de landelijke ontwikkeling te volgen. Er is een sterke toename tot 1990, gevolgd

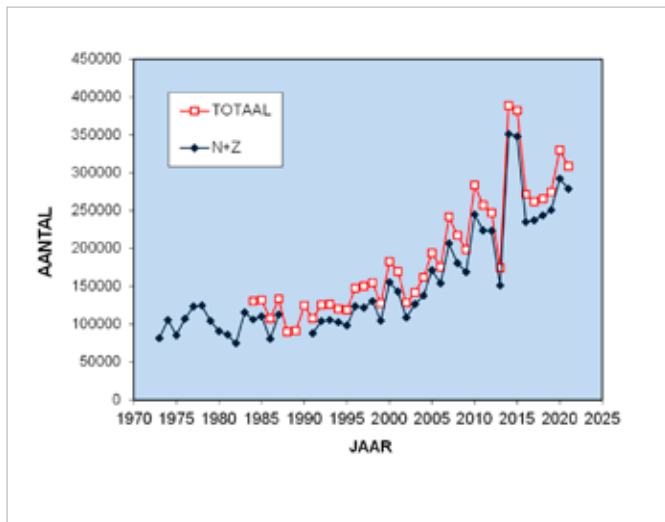
door een even sterke afname tot het jaar 2000. Dan volgt een klein herstel, maar vanaf 2015 dalen de aantallen weer. Beter gaat het met de Tureluur. Die is in Zuid wat achteruitgegaan, maar in Noord wat meer toegenomen. Ook landelijk doet de Tureluur het redelijk. De Veldleeuwerik is in de periode tot 2003 met 98% afgenomen. Daarna blijft hij op dat niveau, verrassend genoeg vooral in Zuid. De Gele Kwikstaart is in de loop van de jaren als broedvogel verdwenen, maar de laatste jaren komt hij weer terug in het reservaat.

Bij de roofvogels zijn de Buizerd en de Bruine Kiekendief toegenomen. De gemiddelde aantallen van de Torenavalk namen juist af. Bij de Buizerd en de Torenavalk zien we een grote invloed van de jaren met veel Veldmuizen (figuur 4). Door de grote dichtheid aan waarnemingen zijn dit soort details bij de Eempoldertellingen vaak makkelijk te constateren.

Veel veranderingen kunnen door de Eempoldertellingen nauwkeurig worden gevolgd. Voorbeelden zijn het verdwijnen van de Bonte Kraai, het opkomen en verdwijnen van de Kleine Zwaan, het opkomen van Canadese Gans, Nijlgans en Grote Zilverreiger. Recent zagen we de invloed op de Merel van het usutuvirus. We zijn nu benieuwd wat de vogelgriep aan veranderingen teweeg zal brengen. De Brandgans lijkt er sterk door getroffen en dat is al een aantal jaren onze meest getelde soort! Ook in de toekomst zullen er ongetwijfeld interessante vragen opduiken. Wij beginnen daarom opgewekt aan de volgende vijftig jaar.

Brandgansen, Eempolder, 2 april 2017 | Hans Hover

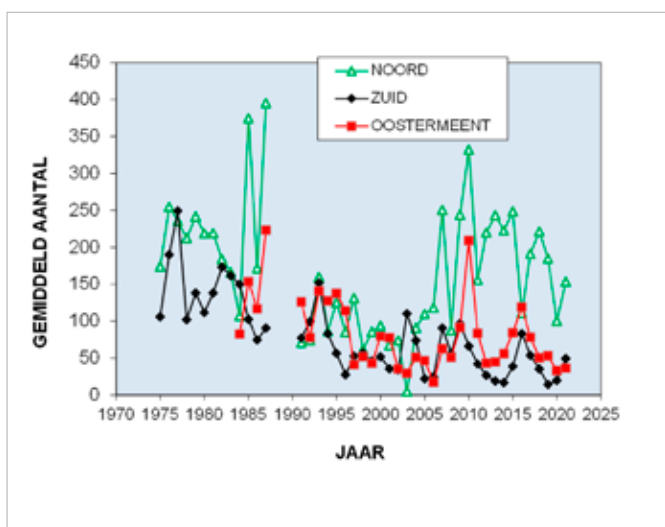

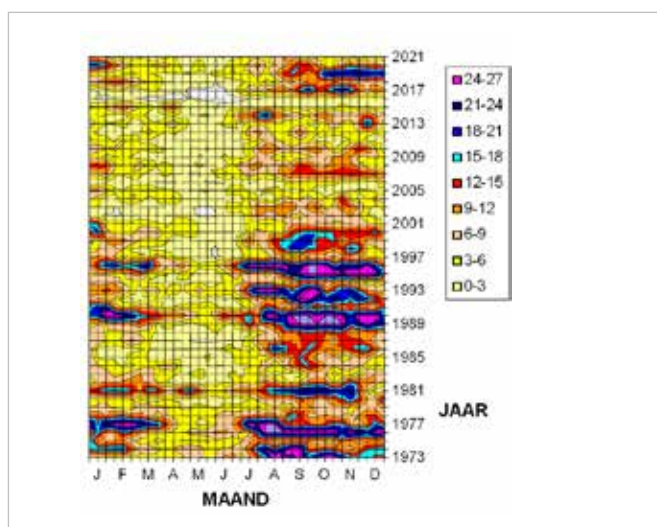
Figuur 2. Totale aantallen getelde vogels per jaar.

*Mannetje Kemphaan
Ervenweg, Eempolder, 6 mei 2021 | Burg de Man*

Figuur 3. Gemiddeld aantal Grutto's in de maanden mei en juni per telgebied

Figuur 4. Samenvatting van de resultaten voor de Torenvalk. Dit toont de invloed van muizenjaren.

Nijlgans, Eempolder, 15 november 2018 | Jeannette Tas

